

PRENAMJENA VOJNIH NEKRETNINA U HRVATSKOJ

Kruno Kardov i Igor Tabak, ur. (2014) *Kome propadaju bivše vojne nekretnine? Iskustva prenamjene u Hrvatskoj*. Centar za mirovne studije – Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 214 str.

Knjiga *Kome propadaju bivše vojne nekretnine? Iskustva prenamjene u Hrvatskoj* sastoji se od uvoda (str. 7–15), sedam poglavlja,¹ zaključka (str. 195–203), popisa literature (str. 203–214) i 21 intervjua s relevantnim akterima (intervjui su provedeni od studenog 2013. do srpnja 2014.).

Pionirski značaj ove studije odraz je nepostojanja sustavnog istraživanja prenamjene vojnih nekretnina u Hrvatskoj. Međusobno povezani razlozi izostanka obrade ove tematike su „tajnost vojnih lokacija zbog sigurnosno-obrambenih razloga“ te „neuređenost i neprovidnost cijelog sistema upravljanja vojnom i državnom imovinom“ (str. 8–9). Nedostatak konkretnih saznanja o statusu vojnih nekretnina onemogućio je daljnje znanstvene analize, a time i prolongirao dugogodišnje naslijeđe netransparentnih civilno-vojnih odnosa u Hrvatskoj. Unatoč simplifikacijskim tendencijama svođenja problematike prenamjene vojnih prostora na ekonomsku dimenziju, odnosno na „prijenos ili razrješenje vlasništva“ i „određenja nove namjene u lokalnim prostornim planovima“ (str. 10), autori ovom studijom žele istražiti višedimenzionalne posljedice vojne prisutnosti u lokalnoj zajednici uz pomoć

kvalitativne empirijske građe sastavljene od četiriju studija slučaja.

Nakon uvodnog dijela, slijedi poglavlje „Problematika vojne prisutnosti u lokalnoj zajednici“, odnosno komparativna analiza ekonomske, političke, ekološke te društvene i kulturne važnosti vojne prisutnosti u lokalnoj zajednici. Autor smatra da lokalne zajednice često nemaju utjecaja na odluke o dolasku i odlasku vojske te da se „nalaze pod političkim pritiskom da odluke koje su već donesene u drugim centrima prihvate uz veće ili manje kompenzacije“ (str. 26).

U poglavlju „Iskustva drugih zemalja u procesima prenamjene vojnih nekretnina“ analiziraju se iskustva razvijenih europskih zemalja i SAD-a u prenamjeni vojnih nekretnina, koju uglavnom obilježava „dvotračni proces donošenja odluka“ na liniji nadležna državna tijela (poput Ministarstva obrane) – lokalne vlasti (gradovi i općine) i lokalno stanovništvo okupljeno oko određenih civilnih inicijativa. Postkomunistički kontekst prenamjene vojnih nekretnina u istočnoj Europi bitno je drugačiji zbog selektivnosti prenamjene prema kriteriju eksploatacijske podobnosti zemljišta. Sustavnost komparativne procjene autor potvrđuje razlaganjem problema prenamjene bivših vojnih prostora (str. 40–41), pristupa upravljanju prenamjenama u europskim zemljama (str. 41) te navođenjem preporuka i ocjena važnosti vezanih za procese prenamjene iz studije istraživačke mreže CONVERNET (str. 46).

Hrvatski kontekst predmeta istraživanja obrađen je u poglavlju „Prenamjena vojnih nekretnina u Hrvatskoj: uvod u studije slučaja“

¹ Kruno Kardov je autor poglavlja „Problematika vojne prisutnosti u lokalnoj zajednici“ (str. 15–27), „Iskustva drugih zemalja u procesima prenamjene vojnih nekretnina“ (str. 27–47), „Prenamjena vojnih nekretnina u hrvatskoj: uvod u studije slučaja“ (str. 47–55), „Muzil: moja vizija, moji snovi“ (str. 99–137) i „Samogor: neiskorišteni potencijal civilnog društva“ (str. 173–195). Lidija Knežević autorica je poglavlja „Vlaška 87: povijest zatočena u 'štakornjaku'“ (str. 55–99), a Nives Rogoznica autorica je poglavlja „Zadar: prenamjena na komad“ (str. 137–173).

ja". Izostanak sustavnosti i transparentnosti upravljanja vojnim nekretninama posljedica je raznih problema s kojima se 1991. suočila Hrvatska nasljeđivanjem materijalnih prostornih resursa JNA i Saveznog sekretarijata za narodnu obranu. Politički klijentelizam i *ad hoc* pristup prenamjeni i prijenosu vojnih nekretnina na različita državna i lokalna tijela usko su vezani uz imperativ uštede dok su ostali faktori, poput ekoloških i kulturnih, zanemareni. Autor zaključuje da se nedosljednostima u sustavu prenamjene vojnih nekretnina pokušalo doskočiti izmjenama zakonske regulative u korist MORH-a, ali je ostvarivanje suparničkih (političkih) partikularnih interesa ipak prevagnulo (str. 53).

Prva studija slučaja predstavljena je u poglavlju „Vlaška 87: povijest zatočena u 'štakornjaku'". Bivša zagrebačka Vojna bolnica primjer je izrazito neuspješne prenamjene vojne nekretnine zbog dugogodišnje ignorancije državnih i lokalnih (gradskih) vlasti. Rekonstrukcijom povijesne geneze spomenutog objekta, autorica vješto propituje ispreplitanje vojnog i civilnog zdravstva, analizira raspored zgrada, broj zaposlenih i vrijednost kompleksa bivše vojne bolnice (str. 64–74). Problemi vezani uz Vojnu bolnicu nastali su početkom Domovinskog rata preuzimanjem nekretnine, da bi se nastavili kroz krizu upravljanja, sukobima nadležnosti, zbrinjavanjem izbjeglica te eventualnoj devastaciji, na temelju čega autorica projicira pesimističnu viziju budućnosti te slavne građevine.

Poglavlje „Muzil: moja vizija, moji snovi” tiče se studije slučaja prenamjene pulskih vojnih objekata. Pula je primjer vojnog grada, što podrazumijeva značajnu vojnu prisutnost u lokalnoj zajednici te neodvojivost civilnog i vojnog razvoja grada. Brojni sukobi nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti te građanskih inicijativa od 1991. do danas obilježili su neuspješnu provedbu prenamjene. Privatizacijske afere vezane za projekt Brijuni Rivijera

paralizirale su daljnji razvoj civilno-vojnih i društveno-političkih odnosa. Rekonstrukcijom događaja vezanih za „stvaranje, planiranje, operacionalizaciju i provedbu prenamjene” vojnih prostora u pulskom zaljevu i Muzilu, autor smatra da „možemo pratiti kontinuitet nasilnog djelovanja u različitim oblicima” čime se ovaj slučaj može smatrati „budućim receptom za neuspjeh” (str. 134–135).

Studija slučaja o prenamjeni objekata bivše vojarne u Ulici Stjepana Radića u Zadru nosi naziv „Zadar: prenamjena na komad”. Autorica navodi dva modela prenamjene: „jedan, u kojem se prostori dodjeljuju na korištenje za potrebe institucija koje su sastavnice državne administracije ili su predmetom zajedničke skrbi državne i regionalne administracije (...) – a koji teče glatko i može se pratiti kroz slijed odluka tijela nadležnog za davanje zgrada na korištenje; i drugi, u kojem je riječ o dodjeli zgrada na korištenje temeljem inicijativa koje nisu izvorno osmišljene unutar ni jedne od razina administracije, (...) a koji je obilježen dugotrajnošću procesa” (str. 170). Gradska administracija favorizira projekte „kojima se trajno oblikuje prostor i dugoročno osmišljava razvoj grada” (*ibid.*) dok su inicijative manjih razmjera relativno zanemarene. Prijedlogom javne rasprave o budućem statusu vojnih nekretnina, autorica zaključuje studiju slučaja.

Posljednja studija slučaja nosi naziv „Samogor: neiskorišteni potencijal civilnog društva”. Riječ je o prenamjeni bivše vojarne Samogor na otoku Visu, čiju genezu autor navodi sa svrhom kontekstualizacije civilno-vojnih odnosa. Strateško-obrambena važnost i turistička privlačnost Visa često su predstavljali kontradiktorna obilježja daljnjeg razvoja. Višestruke nadležnosti, relativna neprovidnost i nerazvijenost sistema upravljanja te konfliktna lokalna politička dinamika (str. 192) urodili su traćenjem potencijala otoka. Autor zaključuje da „lokalna vlast nije prepoznala kapacitete civilnog društva u kulturi, niti potencijal su-

radnje s tim organizacijama koje su uspješno provodile kulturne i umjetničke programe u Samogoru" (str. 194).

Zaključno poglavlje sadrži preciznu kritičku evaluaciju predstavljenih istraživačkih rezultata i preporuke za buduće prenamjene. Ponajprije, riječ je o izrazito lošim iskustvima zbog nesudjelovanja građana u procesu donošenja ključnih odluka te zatvorenosti i birokratskoj inerciji nadležnih državnih, ali i lokalnih tijela i institucija. Sustavna politizacija gotovo svakog aspekta procesa prenamjene, manjak koordinacije među različitim akterima i prečesto jednosmjerna komunikacija povezuje sve analizirane slučajeve, pa se o pitanjima

javnog dobra ovakvog tipa gotovo nikada nije povela kvalitetna javna rasprava. Takav odnos prema procesu prenamjene stvorio je probleme koji nadilaze okvire vlasništva i upravljanja, te posljedično proizveo društvene, ekološke i kulturne troškove lokalnoj zajednici. Analize i preporuke koje autor nudi, na temelju zaključaka izvedenih iz terenske empirije ali i relevantne literature, čine ovu knjigu nezaobilaznim štivom iz multidisciplinarnog područja civilno-vojnih odnosa. Doseg ovih studija poticaj je budućim istraživanjima te predstavlja vrijedan doprinos problematizaciji prenamjene vojnih nekretnina u Hrvatskoj.

Josip Pandžić